

Opinnäytetyö (AMK)

Medianomi, elokuva

2024

Jesse Pätäri

Katsaus suomalaiseen queer- elokuvaan

– sekä Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuva
suomalaisena queer-elokuvana

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Medianomi, elokuva

2024 | 18 sivua

Jesse Pätäri

Katsaus suomalaiseen queer-elokuvaan

- sekä Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuva suomalaisena queer-elokuvana

Opinnäytetyössäni teen katsauksen suomalaiseen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä (queer) kertoviin elokuvaan, kyseisen tematiikan historiaan, nykyhetkeen ja potentiaaliseen tulevaisuuteen. Tämän lisäksi liitän oman taiteellisen opinnäytetyölyhytelokuvani suomalaisen queer-elokuvan kontekstiin ja pohdin omia ajatuksia sekä kokemuksia queer-lyhytelokuvan tekemisestä queer-tekijänä.

Opinnäytetyön tutkimuksesta huomataan, kuinka vähäistä suomalaisessa pitkässä elokuvassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä kertovat tarinat ovat. Tämän pohjalta tutkin myös suomalaisen elokuvakentän queer-tekijyyttä, josta tietoa löytyy todella niukasti.

Opinnäytetyön lopuksi tarkastelen ja pohdin mitä kotimainen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä kertova elokuva voisi tehdä ja miten suomalaisen elokuvan kenttää pitäisi kehittää monimuotoisemmaksi.

Asiasanat:

sukupuolivähemmistöt, seksuaalivähemmistöt, queer-elokuvat, elokuvantekijä, representaatio

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Bachelor of Culture and Arts, Film

2024 | 18 pages

Jesse Pätäri

A look into Finnish queer cinema

- and From dust begins eternity -short film as a Finnish queer film

In this thesis, I make an overview of Finnish films about sexual and gender minorities (queer), the history, present and potential future of the topic in question. In addition to this, I connect my own thesis short film to the context of Finnish queer film and reflect on my own thoughts and experiences of making a queer short film as a queer filmmaker.

The research of the thesis shows how few stories about sexual and gender minorities are in Finnish feature films. Based on this, I also research queer filmmaking in the Finnish film industry, about which there is very little information.

At the end of the thesis, I examine and think about what Finnish cinema about sexual and gender minorities could do and how the field of Finnish cinema should be developed to be more diverse.

Keywords:

gender minorities, sexual minorities, queer films, filmmaker, representation

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Suomalaisen queer-elokuvan historiaa	6
2.1 Kotimaiset queer-elokuvat 1900-luvulla	6
2.2 Kotimaiset queer-elokuvat 2000-luvulla	8
3 Kotimaisen queer-elokuvan kameran takana	10
3.1 Tekijöiden queeriys ja queeriyttömyys – onko sillä väliä?	10
3.2 Tasa-arvon edistäjät	12
4 Kotimainen queer-elokuva nyt	13
4.1 Ja tomust' alkaa avaruus queer-lyhytelokuvana	13
4.1.1 Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan käsikirjoitusprosessi ja inspiraatio	14
4.1.2 Ja Tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan queer-tekijyys	14
4.1.3 Ja Tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan miljöö ja queer	15
5 Queer-tematiikan tulevaisuus kotimaisessa elokuvassa	17
Lähteet	18

1 Johdanto

Ei ole mielekästä väittää, että vain homoseksuaaliset elokuvantekijät voivat saada homoseksuaalisuuden näkymään valkokankaalla. Silti kysymykset, jotka liittyvät homoseksuaalisuutta koskevaan asenneilmapiiriin ja homoseksuaalisten ihmisten olemassaolon ja näkyvyyden mahdollisuuteen niin elokuvissa kuin niiden ulkopuolellakin leikkaavat väistämättä osin myös toisiaan. (Juvonen 2002.)

Taide, ja täten myös elokuvat, muokkaavat todellisuutta, herättävät keskusteluja niin yhteiskunnallisesti kuin yksilöllisestikin. Parhaimmillaan elokuvien avulla voidaan muuttaa asenteita tai vahvistaa aikaisemmin vallassa olevia käsityksiä asioista. Queer-tarinat ja myös queer-elokuvat ovat edelleen erityisesti Suomessa hyvin vähäisiä.

Tämä opinnäytetyö tarkastelee suomalaisen queer-elokuvan historiaa, nykyhetkeä sekä potentiaalista tulevaisuutta. Kotimaisen queer-elokuvan historiassa aloitan ensimmäisestä tiedetystä homoseksuaalisesta elokuvahahmosta, josta saavun muiden merkittävien ”ensimmäisten” kautta nykypäivään ja nykypäivän kotimaisen queer-elokuvan kenttään. Sidon myös taiteellisen opinnäytetyöni, *Ja tomust’* alkaa avaruus -lyhytelokuvan, kotimaisen queer-elokuvan suhteellisen pieneen kaanoniin ja pohdin, miten lyhytelokuva istuu siihen. Kotimaisesta queer-elokuvasta ei ole kovin paljoa kirjoitettu, joten lähdemateriaalinani on vain muutaman painetun kirjan lisäksi paljon uutisartikkeleja, mielipidetekstejä ja haastattelutekstejä.

Tutkimuskysymyksenäni kysyn, mitä suomalaisen queer-elokuvan historia ja nykyisyys voivat näyttää meille mitä tarvitsemme kotimaiselta queer-elokuvalta tulevaisuudessa?

Käytän sanaa queer kattoterminä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille. Suomessa jokseenkin vakiintuneita termejä akateemisissa piireissä sanalle ”queer” ovat muun muassa ”pervo”, ”outo” ja ”kumma” (Hagman 2016). Päädyin kuitenkin itse käyttämään englanninkielistä sanaa queer, sillä vaikka aiemmin mainitut suomenkieliset sanat ovat järkeenkäyviä suomennoksia omine historiallisine konteksteineen, olen itse tottunut käyttämään myös arkielämässä englanninkielistä sanaa ja koen sen vakiintuneen myös Suomessa laajemmin tarkoittamaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, verrattuna esimerkiksi sanaan ”pervo”, jolla koen olevan negatiivinen konnotaatio.

Opinnäytetyössäni pyrin myös löytämään merkityksiä ja selityksiä kotimaisen queer-elokuvan määrälliselle ja laadulliselle vähäisyydelle, sekä selvittämään queer-elokuvantekijöiden osallisuuden kotimaiseen queer-elokuvaan. Tätä kautta pohdin myös omaa queer-tekijyyttäni *Ja tomust’* alkaa avaruus -lyhytelokuvan ohjaajana sekä käsikirjoittajana.

2 Suomalaisen queer-elokuvan historiaa

Kun kirjoitan queer-elokuvasta, käsittelem tässä opinnäytetyössä ainoastaan elokuvia, joissa on päähenkilöinä eksplisiittisiä queer-hahmoja, joko tekojensa tai puheidensa perusteella. Tämän opinnäytetyön rajoitteiden puitteissa pysyttelen myös enimmäkseen fiktiivisissä kokoillan elokuvissa, vaikka queer-hahmoja, -tematiikkaa ja -aiheita löytyy laajasti myös esimerkiksi kotimaisista dokumentaarisisista elokuvista sekä lyhytelokuvista. Queer-tematiikkaa ja -aiheita kyllä löytyy muistakin kotimaisista elokuvista kuin vain niistä, joissa on selkeitä queer-hahmoja päärooleissa. Erityisesti queer-tematiikkaa, jota valtavirtayleisö ei välttämättä edes huomaa, on piilotettu moniin elokuvaan läpi historian, niin kotimaisissa kuin ulkomaisissakin elokuvissa. Tätä niin sanottua piilottamista ja salaviestintää tehtiin sen takia, että ajan säännökset joko sääntelivät tai suoraan kielsivät sitä, miten elokuvissa ”sukupuolielämän luonnottomuudet” tai viittauksia niihin esitettiin (Juvonen 2002).

Kotimaisen queer-elokuvan historia ennen 2010-lukua on varsin lyhyt ja queer-linssin läpi katsottuna enimmäkseen negatiivinen stereotyyppisine ja syrjivine sivuhahmoineen. Historiaan mahtuu paljon huonoa ja negatiivista representaatiota, vaikkakin joitain positiivisia kuvauksia queer-ihmisistä ja heidän elämistään myös löytyy. Lähemmäs nykypäivää tullessa representaatio paranee huomattavasti ja esimerkiksi negatiiviset stereotypiat ovat enimmäkseen jääneet menneelle vuosisadalle, joskaan eivät täysin. En pyri listaamaan taikka muuten käymään läpi kaikkia suomalaisen elokuvan queer-hahmoja, vaan kasaamaan lyhyen historiikin niistä elokuvista ja hahmoista, jotka itse koen merkittävimiksi tätä opinnäytetyötä ja kotimaisen queer-elokuvan historiaa varten.

2.1 Kotimaiset queer-elokuvat 1900-luvulla

Ensimmäisenä pidettyä homoseksuaalia päähenkilöä, joka on nähty kotimaisessa näytelmäelokuvassa, on vuoden 1948 elokuvassa Ihmiset suviyössä. Siinä juonen kannalta kieltämättä elokuvan keskeisin hahmo, nuori tukkijätkä Nokia, tunnustaa elokuvan lopussa tunteidensa vallassa ja vangittuna olevansa mieltynyt miehiin ja hänen piittaamattomuutensa naisia kohtaan. Kirjassaan Seksien mediamarkkinat tutkija Karkulehto (2011, 85) kuvailee Martti Katajiston esittämän Nokian olevan hyvin perinteinen homorepresentaatio. Nokia kärsii melankoliasta ja ahdistuksestaan, joka on klassinen symboli salatululle homoseksuaalisuudelle. Tämä symboli vahvistaa käsitystä siitä, että ei-heteroseksuaalinen seksuaalisuus johtaa äärimmäiseen epätoivoon. (Karkulehto 2011, 85.)

Merkittävää elokuvassa on myös se, että sen ohjaaja Valentin Vaala oli myös homo (Uusitalo 2007). Kysymyksenä voikin nousta, että oliko Karkulehdon mukainen kuvaus nuoresta homomiehestä Vaalan kommentti hänen aikansa queer-elämästä, vai vain uskollisuutena pysyvä adaptaatio Frans Emil Sillanpään alkuperäisteoksesta? Tietenkin myös ajan säädökset ja sensuurit ovat vaikuttaneet siihen, että hahmo on täytynyt kuvata niin sanotusti moraalisesti rappeutuneena, mutta nykyajan katsojana hahmolta, elokuvasta ja ohjaajalta toivoisi parempaa representaatiota.

Kotimaisen queer-elokuvan historialle merkittävänä voidaan myös pitää Matti Lehden ohjaamaa dokufiktiivistä televisioelokuva *Oletko sinä...?* vuodelta 1969, joka kertoo helsinkiläisistä nuorista homomiehistä. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin tietojen (Elonet) mukaan, elokuva on ensimmäinen kotimainen televisioelokuva aiheensa, eli homomiesten, puolesta.

Merkittävän elokuvasta tekee kotimaisen queer-elokuvan historialle muun muassa se, että päivää ennen sen televisioesitystä Yle TV2:n johtaja Hannu Leminen kielsi elokuvan esittämisen (Pellikka 2011). Elokuva ei näytettykään 30 vuoteen, sillä vaikka homoseksuaalisuus dekriminoidiin kahta vuotta myöhemmin, astui voimaan kehotuskielto, jonka alla Yleisradiokin suhtautui varovaisesti homoseksuaalisuutta käsittelevien ohjelmien näyttämiseen, vaikka se ei itsessään olisikaan ollut laitonta (Timonen 2023). Elokuvan tapaus kuvastaa vahvasti ajalla hallinneita käsityksiä ja ennakkoluuloja queer-ihmisiä kohtaan, joka on epäilemättä vaikuttanut siihen, millaisia elokuvia maamme historiassa on tehty.

Ensimmäinen lesborakkautta kuvaava kotimainen täyspitkä elokuva (Kampman 2018, 12) tuotettiin suomalais-ruotsalaisyhteistyönä. Tuija-Maija Niskasen ohjaama ja tunnetun teatterinjohtajan Vivica Bandlerin elämään löyhästi pohjautuva *Avskedet* (Jäähyväiset) sai ensi-iltansa vuonna 1982. Elokuvan käsikirjoitus kirjoitettiin Vivica Bandlerin omien elämäkertomustensa pohjalta ja täten kertoo dramatisoidun ja osittain fiktiivisen tarinan "Valerien" elämästä. Elokuvassa päähenkilö Valerie etsii omaa seksuaali-identiteettiään 1900-luvun alkupuolella perheensä vaatimusten ja ennakkoluulojen keskellä.

Julkaisuajankohdalleen tyypillisesti elokuvassa yksi keskeisimmistä konflikteista onkin kahden naisen välinen suhde ja sen toteutuminen. Tämä on tottakai ymmärrettävää myös, kun katsotaan aikakautta ja yhteisöä johon elokuva sijoittuu ja niiden vallitsevaa suhtautumista samansukupuoliseen rakkauteen. Valitettavasti ja ei yhtään yllättävästi elokuva ei pääty onnellisesti lesborakkautta näkökulmasta. Valerie joutuu luopumaan rakastetustaan ulkopuolisten painostuksen takia, vaikkakin hän samalla myös vapautuu tästä paineesta isänsä kuoleman myötä, johon elokuva päättyy. Elokuva on hyvin tyypillinen niin sanotusti menneiden aikojen kuvaus queer-elämästä, joka aina päättyy onnettomaan loppuun.

Transsukupuolisten hahmojen kuvausta suomalaisessa elokuvassa ei Kansallisen audiovisuaalisen instituutin internetarkistopalvelun Elonetin mukaan ole ollenkaan 1900-luvun puolella. Itseasiassa hakumääreillä "pitkä fiktioelokuva", "kotimainen", ja "transsukupuoli*", missä tahansa muodossa, arkistoista saadaan ainoastaan vuoden 2013 elokuva *Kerron sinulle kaiken*. Kyseisestä elokuvasta kuitenkin kirjoitan vasta seuraavassa luvussa.

Sukupuolivähemmistöjen näennäinen kuvaus 1900-luvun puolella kotimaisessa elokuvassa oli enimmäkseen ristiinpukeutujia ja niin sanottuja poikatyttöjä, jotka useimmiten olivat lesboiksi tulkittavia stereotyyppisten maskuliinisen käyttäytymistensä puolesta. Toisin sanottuna eksplisiittisiä kuvauksia sukupuolivähemmistöjä edustavista hahmoista siis suomalaisessa elokuvassa ei ollut 1900-luvulla ollenkaan.

Kotimaisen elokuvan queer-hahmojen kuvaukset 1900-luvun puolella olivat enimmäkseen negatiivisia stereotyyppioita tai muuten tulkinnanvaraiseksi jätettyjä, lopulta kuitenkin heteroseksuaalisuuteen päättyviä kuvauksia. Elokuvissa, kuten *Perheen*

musta lammas (1941) ja Ruma Elsa (1949) seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin luettavat päähenkilöt päätyvät aina elokuvien lopussa cisheteronormatiiviseen parisuhteeseen, vaikka elokuvan aikana he olisivatkin olleet esimerkiksi ”taianomaisesti” ”vaihtaneet” sukupuolta useampaan otteeseen tai suudelleet samaa sukupuolta olevia hahmoja (Juvonen 2002, 122–127). 1950-luvulle tultaessa taas kotimaisten elokuvien naiset, jotka elivät omien moraaliensa mukaan yhteiskunnassa vallitsevien sukupuolinormien ulkopuolella, useimmiten kohtasivat elokuvan lopussa joko oman kuolemansa tai vastuun jonkun toisen hahmon kuolemasta (Juvonen 2002, 128). Homomiehiksi luokitelluille tai heiksi tulkittaville sivuhahmoille taas varattiin pitkälti joko alkoholisoituneen moraalisesti rappeutuneen ja/tai murhaajan rooli, kuten Mika Waltarin romaaneihin tai käsikirjoituksiin pohjautuvissa sekä Kaarlo Nuovalan elokuvissa oli tapana heitä kuvata 1950- ja 1960-luvuilla (Juvonen 2002, 143–144).

2.2 Kotimaiset queer-elokuvat 2000-luvulla

2000-luvulle saapuessa kotimaisen elokuvan queer-representaation laatu parani suuresti, vaikkakin oli edelleen vähäistä. Kehotuskiellon poistuttua vuonna 1999 queer-hahmot alkoivat hitaasti mutta varmasti saada realistisia ja positiivisia kuvauksia heidän seksuaalisuutensa ja sukupuolensa puolesta. Samasukupuoliset parit eivät enää päättäneet kuolemaan tai eroon ja melankoliaan, sekä ensimmäinen transsukupuolisuutta käsittelevä kotimainen elokuva julkaistiin.

Parempaa queer representaatiota esiintyy muun muassa Aleks Salmenperän vuonna 2004 julkaistussa elokuvassa *Lapsia ja aikuisia*. Siinä päähenkilö Venla kipuilee aiemman lapsettoman parisuhteensa kanssa samalla kun rakastuu työkaveriinsa Satuun ja päätyy seurustelemaan hänen kanssaan. Uuden parisuhteen alkamista käsitelläänkin juuri uuden suhteen alkamisen kautta, eikä niinkään päähenkilön seksuaalisen suhtautumisen kautta, vaikka uusi kumppani onkin samaa sukupuolta oleva henkilö. Queer-parisuhde kuvataankin hyvin neutraalina asiana, joka on parannus aiemman vuosisadan negatiivisiin representaatioihin, vaikkakin neutraalisuudellaan elokuva ei täysin ota huomioon ihmisten uniikkeja kokemuksia queer-identiteetistä.

Aikaisemmin mainitsemani ensimmäinen transsukupuolisuutta käsittelevä kotimainen pitkä näytelmäelokuva julkaistiin vuonna 2013. Elokuvassa *Kerron sinulle kaiken* päähenkilö Maarit on sukupuolenkorjausleikkauksestaan toipuva transnainen. Elokuva kuitenkin välttää ulkomaisista elokuvista tutun kompastuskiven, jossa transhahmon ainoa keskeinen konflikti on hänen transsukupuolisuutensa, eikä muutoin esimerkiksi hänen ihmisyytensä, uransa tai epävarmuutensa, kuten cishahmoilla on tapana olla. Elokuvassa toki Maaritin hahmon transsukupuolisuudella on vaikutusta, mutta se on ennemmin hahmon taustatarinaan vaikuttava tekijä kuin elokuvan keskeinen konflikti. Episodin elokuva-arvostelussa kirjoitetaan elokuvan kertovan ”liikuttavasti ja yllättävän samastuttavasti keski-ikäisen naisen kasvusta täyteen mittaansa” (Holm, 2013). Negatiiviseksi elokuvassa ja sen tekemisessä tietenkin voidaan nähdä se, että transsukupuolisella päähenkilöllä ei ole transsukupuolista näyttelijää, mutta sentään rooliin on valittu naisnäyttelijä, eikä miesnäyttelijää pukeutuneena naiseksi, kuten monesti esimerkiksi Hollywoodissa on turvauduttu tekemään. Tämänkaltainen

representaatio vahvistaa haitallista ja väärää ajatusta siitä, että esimerkiksi transnaiset ovat niin sanotusti vain miehiä mekossa.

3 Kotimaisen queer-elokuvan kameran takana

Kyse ei tietenkään ole vain yksittäisistä roolihenkilöistä vaan laajemmin siitä, millaisia tarinoita me kerromme ja kenen suulla. On kyse tekijyydestä ja toimijuudesta niin kameran edessä kuin sen takana. Tahtotilasta luoda systemaattisia askelia muutokselle. Vastaukseksi ei riitä, että kaikenlaisille tarinoille ollaan avoimia. Ja että ala on kyllä aina kiinnostunut hyvistä tarinoista. On myös tiedostettava, että käsityksemme kiinnostavista ja kertomisen arvoisista tarinoista on nykytilan muovaama. (Toivola 2021.)

Kuten aiemmassa luvussa näimme, kotimaisen queer-elokuvan historia on suhteellisen lyhyt ja se ei ole erityisen positiivinen, kun vasta 2000-luvulle tultaessa. Siihen on varmasti monia syitä, mutta Suomessa vallinneet syrjivät lainsäädännöt ovat varmasti yksi suurimmista vaikuttavista tekijöistä. ”Samasukupuolisesta haureudesta” ja siihen suhtautumisesta kirjoitan enemmän luvussa 4.2.3., mutta lyhyesti kerrattuna Suomessa homoseksuaaliset teot olivat laissa kiellettyjä vuodesta 1894 vuoteen 1971 (Hagman 2016, 12). Vuoden 1971 homoseksuaalisten tekojen dekriminialisoinnin jälkeen kuitenkin asetettiin vielä kehotuskielto, joka lailla kielsi julkisen kehottamisen samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa seksin harrastamiseen. Tämä kehotuskielto jatkui vuoteen 1999 saakka, johon saakka se myös vaikutti median käsittelemiseen homoseksuaalisuudesta ja muista seksuaalivähemmistöistä. (Seta 2024.) Sekä homoseksuaalisten tekojen kriminalisoinnilla että kehotuskiellolla oli kieltämättä vaikutuksia suomalaisiin queer-elokuviin, queer-hahmoihin ja näiden molempien suureen pitkäaikaisen vähäisyyteen sekä negatiiviseen representaatioon. Vasta 2000-luvulle tultaessa asenteet ja representaatiot muuttuivat.

Kuten vallitsevat suhtautumiset queer-vähemmistöihin ja aikakausten eri lait ja säädökset vaikuttivat kotimaiseen queer-elokuvaan, niin täten vaikutti myös niiden tekijät. Aiemmin mainitun Yle TV2:n johtajan toimesta valmiin elokuvan kieltäminen päivää ennen sen esittämistä eittämättä vaikutti kyseisen ajan elokuvantekijöihin. He näkivät, että vaikka he saisivat elokuvan tehtyä ja sovittua sen näytännöstä televisiossa jopa syrjivien lakien alla, ei olisi takeita, että elokuvaa näkisi kukaan ennen vuotta 1999. Ja vaikka oli queer-tekijöitä, eivät he välttämättä voineet kuvata eksplisiittisiä queer-hahmoja elokuvissaan hyvässä valossa, kuten esimerkiksi Valentin Vaalan ja tukkijätkä Nokian tilanteessa, sillä ajan vallitseva suhtautuminen ja lait queer-ihmisiä kohtaan olivat niin negatiivisia.

3.1 Tekijöiden queeriys ja queeriyttömyys – onko sillä väliä?

On vaikea sanoa, kuinka paljon Suomessa on queer-elokuvantekijöitä, kuten myös queer-ihmisiä yleisesti. Henkilön seksuaali- ja sukupuoli-identiteetti kuitenkin voivat olla hyvin yksityisiä asioita, joista ei syystä tai toisesta halua kertoa julkisesti koko elämänsä aikana lukemattomista eri syistä.

Vuonna 2002 Juvonen kirjoitti suomalaisten elokuvantekijöiden ja -näyttelijöiden olevan olleen hyvin yksityisiä omasta heteroseksuaalisuudesta poikkeavasta identiteetistään ja

täten tutkimuksetkin ovat vältelleet aihetta, vaikkakin alan sisällä näyttelijöiden ja tekijöiden queer-identiteetit voivatkin olla niin sanottuja julkisia salaisuuksia (Juvonen 2002, 117–118). Tämänkään jälkeen ei tutkimusta olla asian saralla paljoa tehty, jos ollenkaan, joten on vaikea sanoa millä tavoin tekijöiden queer-identiteetit ovat vaikuttaneet ensi-iltansa saaneisiin elokuviin.

Tietenkään tämä ei tarkoita, että avoimesti queer-identiteettiin istuvia elokuvantekijöitä ei Suomessa nykypäivänäkään, tai menneisyydessä, olisi. Käsikirjoittaja-ohjaaja Mikko Mäkelä lähti tekemään ensimmäistä ”avoimesti fyysistä” (Poussu 2018) kotimaista homoelokuva, *A Moment in the Reeds* (2017), sillä kukaan muu ei ollut sitä tehnyt (Uotila 2018). Hän on myös puhunut haastatteluissa siitä, kuinka hänen oma identiteettinsä vaikutti haluun tehdä juuri queer-elokuvan. Eikä se ole ihme, sillä vähemmistön edustajilla on usein halu tehdä taidetta ja täten edistää maailmaa, jossa heidän näköisensä ja kaltaisensa ihmiset ovat paremmin edustettuina, sillä moni muu tekijä ei sitä tee, tai he tekevät sen liian usein kehnosti.

Yhdysvalloissa on tutkittu naistekijöiden määrällisyyttä suhteessa miestekijöihin mediatuotantojen merkittävässä rooleissa. San Diegon yliopiston teettämässä tutkimuksessa todettiin naistekijöiden määrän lisääntyvän tuotannoissa, jossa tuotannon alullepanijoissa on vähintään yksi nainen mukana, verrattuna jos alullepanijoissa on vain miehiä (Lauzen 2019). Vaikka queer-identiteetti voikin olla, ja useimmiten on, niin sanotusti näkymätöntä, väitän, että ainakin avoimesti elävien queer-tekijöiden kohdalla, kuten minkä tahansa muunkin vähemmistön kohdalla, tämä sama efekti pätee myös. Tutkimuksen mukaan sama vaikutus nähdään myös kameran edessä, sillä merkittävien naishahmojen määrä nousee myös merkittävästi, jos tuotannon taustalla on naistekijöitä päättävissä rooleissa (Lauzen 2019).

Lauzenin tutkimus osoittaa, että tekijyydellä ja tekijän identiteetillä on väliä siinä, mitä näemme elokuvissamme. Ei ole itsestään selvää, että enemmistöön kuuluvat tekijät loisivat vähemmistöön kuuluvia hahmoja ja kertoisivat heidän tarinoitaan, vaikka nykypäivänä kysyntä niille onkin kasvanut suvaistevaisuuden lisääntymisen myötä. Sosiaalinen media on myös antanut niin sanotusti jokaiselle äänen, jolla voi puhua julkisesti, jos haluaa. Tämän myötä moni vähemmistöä edustava ihminen onkin päässyt osallistumaan vahvemmin yhteiskunnallisiin keskusteluihin esimerkiksi heitä koskevissa aiheissa verrattuna aikaisempien vuosikymmenten malleihin, jossa ainoastaan harvat ja valitut pääsivät ääneen valtavirtamedioissa, kuten televisiossa ja radiossa. On mielestäni turvallista väittää, että vähemmistöjen äänten päästessä paremmin kuuluviin heidän omilla ehdoillaan vaikuttaa myös perinteisempien medioiden sisältöjen kysyntään.

Kysynnän äänekkäästi lisääntyessä on myös tärkeää pohtia, kuinka vähemmistötarinoita kerrotaan ja kenelle ne ovat suunnattuja. Tehdäänkö esimerkiksi queer-tarinoita ensisijaisesti ei-queer katsojakunnalle vai queer-katsojille? Kuinka se vaikuttaa teokseen sisällöllisesti? Kuka tarinaa kertoo esimerkiksi käsikirjoittajan, tuottajan, ohjaajan, tai showrunnerin roolissa? Jos queer-tekijöitä ei tuotannossa ole, miksi halutaan tehdä queer-tarinaa? Onko siinä tapauksessa konsultoitu queer-ihmisiä ja pyritty olemaan totuudenmukainen heidän elämiään ja heille uniikkeja kokemuksia kuvatessa vai sorrutaanko stereotyyppioihin ja negatiivisiin kuvauksiin heistä?

3.2 Tasa-arvon edistäjät

Elokuvien tekeminen on hyvin kallista, erityisesti suuren tekijämäärän tarpeellisuuden, eli työntekijöiden palkkojen, ja kalustovuokrien puolesta. Suomalainen elokuvakenttä ei yleisesti ole niin sanotusti omarahoitteinen ala, jossa tuotantoyhtiöt julkaistujen elokuvien voitoilla rahoittaisivat uusia elokuvia, vaan Suomessa suuri osa elokuvien tekemiseen tarvittavasta rahoituksesta tulee julkisesta rahoituksesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtion budjetin sallimissa rajoissa Suomen elokuvasäätiölle varoja muun muassa elokuvien käsikirjoittamiseen, tuotantoon ja levittämiseen (Laki valtion rahoituksesta elokuvakulttuurin edistämiseen 19.12.2018, 1:3). Elokuvien rahoittamiseen kuuluu myös tuotantoyhtiöiden oma riski, eli yhtiön omien varojen käyttö tuotettavan elokuvan budjetissa, mutta erityisesti pitkien elokuvien tuotannoissa useimmiten suurin osa rahoituksesta tulee ulkopuolisilta tahoilta, kuten Suomen elokuvasäätiöltä ja/tai Yleisradiolta. On siis selvää, että sekä Suomen elokuvasäätiöllä että Yleisradion elokuvatiimilla on iso merkitys siinä, millaisia elokuvia Suomessa tehdään.

Vuoden 2024 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa Suomen elokuvasäätiö sanoo pyrkivänsä edistämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa elokuva-alalla sekä keräävänsä ja julkaisevansa dataa ”sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisesta ja vähemmistöryhmien edustuksesta elokuvasäätiön tukemissa projekteissa” (SES 2024). Yle draama, johon sisältyy muun muassa Elokuvatiimi ja Sarjatiimi, taas ”tunnistaa moninaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa ja haluaa kehittää monipuolista ja yhdenvertaista sisältöä” (Yle draama 2024). Nämä lausunnot eivät tietenkään ole erityisen tarkkoja siitä, millä tavoin ja missä määrin monipuolisuutta ja vähemmistöjen edustusta pyritään lisäämään kotimaisella mediakentällä. Onko elokuvasäätiöllä esimerkiksi jonkinlainen kiintiö vähemmistöryhmien edustuksessa, johon he haluavat päästä vuosittain julkaistuissa elokuvissa? Ymmärrettävästi elokuvasäätiö rahoittaa elokuvia sen mukaan, millaisia tuotantoja heiltä tukea hakee, joten he pelkästään eivät voi olla vastuussa elokuvien monimuotoisuudesta. Kiintiöiden täyttäminen periaatesyistä voi myös olla hyvin epäorganeninen tapa edistää monimuotoisuutta, jos mennään kiintiöiden täyttäminen edellä, eikä sisällön laatu edellä.

4 Kotimainen queer-elokuva nyt

Vuosituhanneen alun jälkeen hitaasti lisääntyneiden queer-elokuvien jälkeen kohti 2020-lukua kotimaiset queer-elokuvat ovat lisääntyneet tyydyttävästi. Vuonna 2017 valkokankailla ensi-iltansa näkivät A Moment in the Reedsin lisäksi elämäkertaelokuva Tom of Finland, sekä nuorista queer-miehistä kertova Pihalla. Vuonna 2019 julkaistiin Sofi Oksasen samannimiseen romaaniin perustuva elokuva Baby Jane, joka kertoo kahden naisen välisen rakkaustarinan. Vuonna 2022 ensi-iltansa saivat elokuvat Tytöt tytöt tytöt ja Sydänpeto, joista ensimmäisessä on kaksi lesbo/biseksuaali-akselille sijoittuvaa nuorta naista päähenkilönä ja yksi oletettavan aseksuaalisuutensa kanssa kamppaileva merkittävä sivuhahmo. Sydänpeto-elokuvassa taas on ensimmäistä kertaa kotimaisessa elokuvassa muunsukupuolinen päähenkilö.

Sydänpeto-elokuvan päähenkilön Elinan näyttelijä Elsi Sloan on myös itse muunsukupuolinen ja on kertonut roolin auttaneen hänen käsittelemään omaa sukupuoli-identiteettiä ja tulemaan sinuiksi muunsukupuolisuutensa kanssa (Sloan 2022). Näyttelijä Sloanin tapaus on hyvin selkeä ja välitön esimerkki siitä, kuinka merkityksellisiä queer-kerronnan ja -hahmojen olemassaolo voivat olla ihmisten elämään, niin tekijöiden kuin yleisönkin.

Vuonna 2023 Suomen suurimmassa elokuva-alan palkintojenjaossa, Jussi-gaalassa, otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa sukupuolineutraalit näyttelijäpalkinnot (Jussit 2023). Aiemmin Jussi-gaalassa oli jaettu näyttelijäpalkinnot binäärisen sukupuolijaon mukaan mies- ja naispääosiin, sekä mies- ja naissivuosiin. Vuonna 2023 kuitenkin näyttelijäpalkintoja jaettiin neljässä uudessa eri kategoriassa: pääosa, sivuosa, näyttelijätulokas ja valkokankaan valopilku. Aiemmin mainittu Sydänpeto-elokuvan pääosan näyttelijä Elsi Sloan sai ehdokkuuden näyttelijätulokkaan palkinnosta, mutta ei voittanut sitä. Palkintojen muuttaminen sukupuolineutraaliksi on tunnistettavasti hyvä asia ja askel kohti tasa-arvoisempaa tulevaisuutta, sillä Sloanin kaltaiset muunsukupuoliset näyttelijät olisivat aiemmin jouduttu jaottelemaan binäärisen mies-nais-jaottelun mukaan, joka olisi heidän identiteettinsä vastaista ja täten syrjivää, tai jättämään kokonaan ulkopuolelle ehdokkuuksista, joka olisi myös syrjivää. Uudet näyttelijäpalkintojen kategoriat säilytettiin myös vuoden 2024 gaalassa.

4.1 Ja tomust' alkaa avaruus queer-lyhytelokuvana

Taiteellinen opinnäytetyöni Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuva on kertomus kahdesta toisiinsa rakastuneesta nuoresta miehestä itäisen Suomen 1900-luvun alkupuolen maalaismiljöössä. Päähenkilöt Toivo ja Arne viettävät kesää yhdessä käyden uimassa ja latotansseissa, lukien runoja sekä odottaen Aarnen lähtöä opiskelemaan. Lopulta, ennen kuin Aarnen lähtö olisi edessä, Toivon isä lähettää poikansa päivän varoitusajalla rengiksi toiseen kylään, päivien matkan päähän, jättäen Toivolle ja Aarnelle vain hetken hyvästellä toisensa ja päättää heidän tulevaisuudestaan.

4.1.1 Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan käsikirjoitusprosessi ja inspiraatio

Aloitin kirjoittamaan lyhytelokuvan käsikirjoitusta ensimmäisen kerran kesällä 2021. Silloin olin paria kuukautta aiemmin nähnyt vuonna 1941 julkaistun Toivo Särkän ohjaaman elokuvan Kulkurin valssi. Elokuvassa on kohtaus, jossa Tauno Palon esittämä päähenkilö Arnold on romaniyhteisön juhlissa Regina Linnanheimon esittämän Rosinkan kanssa ja he tanssivat maalaistorpassa, jonka jälkeen Arnold ja Rosinka menevät hevosvajaan kuivien heinäkasojen päälle rakastelemaan. Innostuin latotanssikohtauksesta niin paljon, että rupesin kehittämään omaa tarinaa ajatuksen ympärille. Unohtamatta tietenkään klassista heinälatorakastelua.

Pian tarinan kehittelyyn tarttui mukaan Uno Kailaan postuumisti julkaistu runokokoelma Ja tomust' alkaa avaruus, jonka äitini oli löytänyt vanhempiansa kirjahyllyjen kätköistä ja antanut minulle muutamaa vuotta aiemmin. Ihastuin teoksen nimeen palavasti, ja löysin kokoelman nimikkosäkeen heti kokoelman ensimmäisestä runosta, nimeltään Runo runosta. Runon aiheen ja säkeen yhdistäminen lyhytelokuvaideaani maalaismiljööstä ja latotansseista tuntui täydelliseltä. Lopulta päädyinkin käyttämään kolmea eri runokokoelman runoa elokuvan käsikirjoituksessa, jotka säilyivät myös lopulliseen lyhytelokuvaan.

Nopeasti aloinkin kirjoittamaan elokuvan avaavaa kohtausta latotansseista, jossa päähenkilöt Toivo ja Arne tanssivat molemmat omien naispuolisten tanssipariensa kanssa, mutta vilkuilevat samalla toisiinsa. Tanssin päättyessä he ojentavat tanssiparinsa ojennukseen ja katsovat toisiaan tanssiparien päiden ylitse. Halusin kirjoittaa elokuvan queer-hahmojen näkökulmasta ja heistä kertovana, sillä koin, että se itsessään voisi tuoda jotain uutta suomalaisen elokuvan maalaisromanssigenreen. Myös Uno Kailaan homoseksuaalisuus ja oma queer-identiteettini vahvistivat päätöksen tekemisessä.

Kunnolla paneuduin käsikirjoitukseen vasta paria vuotta myöhemmin, alkuvuodesta 2023, sillä tiesin haluavani ohjata käsikirjoituksen taiteelliseksi opinnäytetyökseni, ja että kuvaukset täytyisi suorittaa kesällä 2023. Käsikirjoitus valmistuikin lopulliseen muotoonsa alkukesästä 2023 ja kuvaukset toteutettiin kahdessa viikossa saman vuoden elokuussa.

4.1.2 Ja Tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan queer-tekijyys

Yksi isoimmista syistä minulle Uno Kailaaseen ja hänen tuotantoonsa tutustumiselle oli lähtökohtaisesti hänen homoseksuaalisuutensa. Olin kiinnostunut näkemään ja hänen runojensa kautta kokemaan millaisia ajatuksia ja tunteita 1900-luvun alkupuolella eläneellä homoseksuaalilla taiteilijalla oli. Erytisestään aikana, jolloin homoseksuaalisuus oli laitonta ja tieto siitä, että Kailas ei lyhyen elämänsä loppuunkaan mennessä vaikuttanut täysin hyväksyneensä omaa seksuaalisuuttaan. Kailaan kamppailut oman identiteettinsä kanssa näkyvät useasti hänen runoissaan, syyllisyyden ja ajoittaisen itsevihan värittämänä, vaikkakin kauniisti ja todella taidokkaasti kuvattuna.

Vaikka Ja tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan päähenkilöt elävätkin samassa ajassa kuin Kailas, en halunnut viedä hahmoja kokemaan samanlaisia sisäisiä ongelmia kuin mitä Kailas koki seksuaalisuutensa parissa. Niin monissa, erityisesti historiallisissa, queer-elokuvissa keskeinen konflikti onkin juuri päähenkilöiden kamppailu oman seksuaalisuutensa kanssa, mikä on täysin ymmärrettävää ottaen historiallisen kontekstin ja eri aikojen suhtautumiset huomioon. Sen sijaan koin, että voisin tuoda epookki queer-elokuvan genreen jotain uutta juurikin pitämällä päähenkilöiden queeriyden ja ympäristön suhtautumisen siihen enemmän taka-alalla, kuin keskeisenä konfliktina. 1900-luvun alun Suomessa maaseudulla kuitenkin oltiin yllättävän välinpitämättömiä saman sukupuolisten parisuhteiden kanssa, kuin mitä voisi myöhempien vuosikymmenten vihamielisyyden perusteella ajatella (Hagman 2016, 28).

Koin myös itse tärkeäksi queer-tekijänä tehdä lyhytelokuvan queer-rakkaudesta ajalla ja miljöössä, jota harvoin elokuvissa kuvataan. Minulle queeriys ja sen määrällinen lisääminen kotimaisen elokuvan kuvastoon on kuitenkin niin sanotusti sydämen asia, jota en usko, että tulen näkemään vielä lähivuosina ainakaan tarpeeksi. Siksi koin tärkeäksi omalla tekemiselläni, ja erityisesti queer-tekijyydellä, tehdä juuri queer-lyhytelokuvaa queer-runoilijan tekstejä apuna hyödyntäen.

4.1.3 Ja Tomust' alkaa avaruus -lyhytelokuvan miljöö ja queer

Ja tomust alkaa avaruus -lyhytelokuvan sijoituessa sen enempää määrittelemättömään 1900-luvun alkuun, halusin tietenkin elokuvan tarinan kuvastavan edes jossain määrin oikean historian mukaisesti sen yhteiskuntaa, yhteisöjä ja erityisesti suhtautumista samaa sukupuolta oleviin pareihin. Tiesin, että kyseisen ajan "täydelliseen" historialliseen kopiointiin meillä ei ollut resursseja, joten päätin jo käsikirjoitusvaiheessa antaa itselleni, sekä myöhemmin myös työryhmälle, vapauksia pienten historiallisten epätasällisyyksien kanssa. Siitä huolimatta yritin tutkia ja pitää mielessäni lukemaani kirjallisuutta ja tutkimusta kyseisen ajan suhtautumisesta samaa sukupuolta oleviin pareihin.

Homoseksuaalisuus oli Suomessa rikos vuosien 1894 ja 1971 välillä. Tänä aikana vähän yli tuhat miestä tuomittiin lain vastaisesta niin sanotusta samasukupuolisesta haureudesta. (Hagman 2016, 12.) Siitä huolimatta suurin osa tuomioista langetettiin vasta 1930-luvun jälkeen. Vuosien 1894 ja 1930 välillä tuomioita langetettiin vuosittain alle 10, joinakin vuosina ei ollenkaan, kun taas 1948–1958 tuomioita oli vuosittain yli 30, korkeimmillaan lähemmäs 90. (Hagman 2016, 295.)

Samansukupuolisten suhteiden rikollisuudesta huolimatta 1900-luvun alussa Suomessa samansukupuoliset suhteet "eivät herättäneet vastaavaa kiinnostusta tai liikkeitä niiden puolesta tai niitä vastaan" (Hagman 2016, 28). Erityisesti maaseuduilla miehiä, jotka rakastivat toisia miehiä, niihin aikoihin kutsuttiin miehimyksiksi, katsottiin usein läpi sormien, enimmäkseen oudoksuen tai korkeintaan paheksuen. Avioliiton ulkopuoliset heteroseksisuhteet aiheuttivat enemmän paheksuntaa yhteisöissä kuin miestenväliset suhteet. Vasta sotien aikaan ja jälkeen homoseksuaalisuudesta tuli laajemmin halveksuttua, sen kaltaisena kuin nykyihmisen ajatuksissa useimmiten on kuva menneisyydestä ja homovihasta. (Hagman Peltolan 2016 mukaan.)

Lyhytelokuvan päähenkilöiden, Toivon ja Aarnen, seksuaalisuuksia en halunnut tekemisprosessissa taikka lopullisessa elokuvassa määritellä muuten kuin heidän välisensä romanttis-seksuaalisen suhteen kautta. En kokenut tarpeelliseksi tai luonnolliseksi kirjoittaa jommallekummalle tai molemmille päähenkilöille repliikkejä, joissa he eksplisiittisesti identifioituisivat homo- tai biseksuaaleiksi, tai muilla tavoin "epä-heteroiksi". Kyseisen ajan Suomessa ei vielä ainakaan laajemmin käytetty termiä homoseksuaali, joten termin miehimys, tai miesrakastaja, käyttö olisi ollut sopivampaa, jos niin olisin halunnut (Hagman Panttilan mukaan 2014). Kyseinen sana ei kuitenkaan olisi nykykatsojalle välttämättä tarkoittanut mitään. Vaikka seksuaali-identiteetin tarkka määrittäminen ja spesifien sanojen käyttäminen fiktiivisessä mediassa voi olla hyödyllistä yhteiskunnallisen keskustelun avaajana ja yksilön identiteetin rakentajana, päätin tässä asiassa pysyä historiallisesti täsmällisenä, sillä en kokenut hahmojen seksuaali-identiteetin määrittelyn verbaalisesti tuovan elokuvaan mitään lisää. Väitän, että joissain fiktiivisissä teoksissa hahmon identiteetin määrittelemättömyys voi myös mahdollistaa laajemmalle yleisölle samaistuttavuuden tunteen, vaikka kyseinen identiteetti olisikin keskeisessä osassa tarinaa.

5 Queer-tematiikan tulevaisuus kotimaisessa elokuvassa

APFI:n tilaamassa ja Metropolian toteuttamassa tutkimuksessa (Metropolia 2023) kotimaisten elokuvien ja televisiosarjojen diversiteetistä huomataan, kuinka vähäisiä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä kertovat tarinat kotimaisessa audiovisuaalisessa mediassa edelleen ovat. Vuoden 2022 kotimaisissa elokuvissa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia hahmoja oli vain 1.4 %, 34 hahmoa, verrattuna heterohahmoihin, joita oli 98.6 %, 2138 hahmoa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia hahmoja oli vuoden 2022 elokuvissa vain yksi. (Metropolia 2023.)

Selkeästi tarinoita olisi vielä kertomatta niin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä, mutta erityisesti sukupuolivähemmistöistä, sillä prosentuaalisesti ei-binäärisiä ja transsukupuolisia hahmoja on niin vähän verrattuna seksuaalivähemmistöihin kuuluviin hahmoihin. Näitä tarinoita kertomaan tarvitaan myös lisää sekä queer-tekijöitä että avoimuutta rahoittajilta, sillä selkeästi tällä hetkellä vallitsevat tekijät ja rahoittajat eivät toteuta tarpeeksi queer-tarinoita. Queer-ihmisiä kuitenkin on, vaihtelevasti eri tutkimusten mukaan, enemmän kuin vain 1.56 % ihmisistä.

Huhtikuun alussa julkaistussa GQ-lehden haastattelussa näyttelijä Hunter Schafer, joka on transnainen, kertoi kyllästyneensä näyttelemään pelkästään transhahmoja (Carmichael 2024). Hän puhuu halustaan päästä naisena näyttelemään muitakin rooleja, kuin jossa hahmo on transsukupuolinen ja tällaisia rooleja hän on myös onneksi päässyt tekemään. Mielestäni queer-tekijöille, niin näyttelijöille kuin käsikirjoittajille sekä ohjaajille, olisikin ideaalitilanne, jos queer-elokuvia olisi niin paljon, että he eivät kokisi tarpeelliseksi tehdä ainoastaan queeriydestä kertovia tarinoita. Jos myös ei-queer tekijät kertoisivat tai edistäisivät määrällisesti ja laadullisesti tarpeeksi paljon queer-tarinoita, se ei jäisi pelkästään queer-tekijöiden harteille ja he voisivat keskittyä myös muunlaisiin tarinoihin enemmän ja sillä tavalla rikastuttaa elokuvakulttuuria ja kerrontaa.

Entä mitä itse tekisin käsikirjoittajana ja ohjaajana tulevaisuudessa eri tavalla? Omalla tekijyydelläni haluaisin tulevaisuudessa ehdottomasti tuoda lisää queer-hahmoja suomalaiseen elokuvaan. Queer-hahmojen, ja täten myös queer-tarinoiden, vähäisyys on mielestäni huolestuttavaa suomalaisessa elokuvassa. Toivon, että voisin itse tulevaisuudessa edistää esimerkiksi sukupuolivähemmistöjen representaatiota elokuvassa, sillä se on tällä hetkellä niin todella vähäistä. En tietenkään cissukupuolisena ihmisenä haluaisi tehdä sukupuolivähemmistöjen representaatiota väärin, joten toivon, että voisin kyseisiä tarinoita kertoa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kanssa ja heidän avullansa, sekä nostaa heidän tekijyyttä omalla tekemiselläni ylemmäs ja näkyvämmäksi.

Toivon myös, että tulevaisuudessa pääsemme Suomessa aikaisemmin kuvaamaan tilanteeseen, jossa queer-tarinoiden kertominen ei olisi vain queer-tekijöiden vastuulla, vaan merkittävä osa suomalaista elokuvaa itsessään, jolloin queer-tekijät voisivat keskittyä myös muihin tarinoihin, kuin omien vähemmistöjensä kuvaamiseen.

Lähteet

Carmichael, E. 2024. Hunter Schafer on art, love, ambition – and life beyond Euphoria. GQ 2.4.2024. Viitattu 1.5.2024. <https://www.gq-magazine.co.uk/article/hunter-schafer-interview-2024>.

Elonet. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. Viitattu 26.4.2024. https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_906157.

Hagman, S. 2016. Seitsemän kummaa veljestä. Tallinna: Raamatutrükikoja OÜ.

Holm, N. 2013. Arvio elokuvasta Kerron sinulle kaiken. Episodi 7.3.2013. Viitattu 29.4.2024. <https://www.episodi.fi/elokuvat/kerron-sinulle-kaiken/>.

Jussit 2023. Jussi-ehdokkaat vuoden 2022 kotimaisista elokuvista on valittu. Viitattu 1.5.2024. <https://www.jussit.fi/uutiset/2023/1/25/jussi-ehdokkaat-vuoden-2022-kotimaisista-elokuvista-on-valittu>.

Juvonen, T. 2002. Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Jyväskylä: Gummerus.

Karkulehto, S. 2011. Seksin mediamarkkinat. Helsinki: Gaudeamus.

Laki valtion rahoituksesta elokuvakulttuurin edistämiseen 19.12.2018. Viitattu 25.3.2024.

Lauzen, M. 2019. Boxed In 2018–19: Women On Screen and Behind the Scenes in Television. San Diego State University. Viitattu 29.4.2024. https://womenintvfilm.sdsu.edu/wp-content/uploads/2019/09/2018-19_Boxed_In_Report.pdf.

Metropolia 2023. Roolihahmojen diversiteetti suomalaisissa television draamasarjoissa ja elokuvatuotannoissa vuonna 2022. Viitattu 1.5.2024. <https://apfi.fi/wp-content/uploads/Diversiteetti-elokuvissa-ja-tv-sarjoissa-2022-loppuraportti.pdf>.

Panttila, J-P. 2014. Tutkija: Homo oli miehimys sata vuotta sitten. Ylex 5.2.2014. Päivitetty 30.10.2014. Viitattu 1.5.2024. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/02/05/tutkija-homo-oli-miehimys-sata-vuotta-sitten>.

Pellikka, I. 2011. Muistoja vapautumisen alkutaipaleelta. Ranneliike.net. Viitattu 26.4.2024. <https://ranneliike.net/teemat/9037/muistoja-vapautumisen-alkutaipaleelta>.

Peltola, S-L. 2016. Suomalaisen homon viimeinen oljenkorsi: "Kastroikaa vain, kunhan saan elää rauhassa". Yle Uutiset 16.2.2016. Viitattu 29.4.2024. <https://yle.fi/a/3-8676087>.

Poussu, T. 2018. Elokuva-arvio: Tällainen on ensimmäinen kotimainen avoimesti fyysinen gay-elokuva. Ilta-Sanomat 29.6.2018. Viitattu 29.4.2024. <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000005737800.html>.

SES 2024. Suomen elokuvasäätiön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2024. Viitattu 1.5.2024.

Seta 2024. Sateenkaarihistoria Suomessa. Viitattu 23.4.2024. <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>.

Sloan, E. 2022. Näyttelijän sana eli kuinka Sydänpeto muutti elämäni. Sydänpeto-elokuvan lehdistömateriaali. Viitattu 29.4.2024. https://www.koulukino.fi/wp-content/uploads/2022/10/Nayttelijan-sana_Sydanpeto.pdf.

Timonen, J. 2023. Tämä dokumentti oli esityskiellossa Yleisradiossa 30 vuotta – nyt se on julkaistu Areenaan. Yle Elävä arkisto 15.6.2023. Viitattu 26.4.2024. <https://yle.fi/aihe/a/20-10004998>.

Toivola, J. 2021. We see you King – ulos häpeästä kohti uudenlaisia tarinoita. Moninaisuus elokuva-alalla. Suomen elokuvasäätiö 5.5.2021. Viitattu 29.4.2024. <https://www.ses.fi/ajankohtaista/we-see-you-king-ulos-hapeasta-kohti-uudenlaisia-tarinoita/>.

Uotila, M. 2018. Mikko Mäkelä teki suomalaisen queer-elokuvan, koska sellaisia ei ollut – "Halusin tarkastella yhteiskuntaa ulkopuolisuuden kautta". Keski-suomalainen 29.6.2018. Viitattu 29.4.2024. <https://www.ksml.fi/paikalliset/2432246>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Uusitalo, K. 2007. Vaala, Valentin. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–. Viitattu 26.4.2024 <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005074>.

Yle draama 2024. Viitattu 1.5.2024. <https://yle.fi/aihe/draama/tietoa-meista>.